

פרשה ארץ ישראלית / וישלח

'קובור בני איסרָאֵיל' ורחל אמנו

מאת: תליה זיסקין

רואה את העיר פרה של ימי יהושע כעיר בית לחם בנימין של ימי נח-מיה. שני השמות מתייחסים לפוריות, לאוכל, למקום שבו אפשר לחיות בשפע, וכך גם אפשר להבין את מילות הפסוק בפרשתנו **אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם**.

רחל מתה בדרך, כפי שמתואר **וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבַרְת הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרָתָה** (בראשית לה, טז). בין בית-אל לפרת, בירידה מגבע, לאחר שהלכו את רוב הדרך מבית-אל, מרחק קצר עד למעין פרת, שם, טוען הראובני, נקברה רחל. בין חיזמא לגבע בנימין (אדם), נמצאות חמש מצבות ענקיות, אשר הערבים מכנים אותן "קובור בני איסרָאֵיל". הארכיאולוגים קלרמון גאנו ומקאליסטר הציעו אף הם את האפשרות לזהות במקום את קבר רחל. הראובני מציע שאולי הכינוי הערבי מתייחס לבני ישראל שקברו את אמם רחל והיו באים לפקוד את המצבות האלה, וגם שאול, משבט בנימין, עלה לרגל לאם השבט והעם ביום המשמעותי שבו התבשר על כי נמשה למלכות.

גם את הפסוק מנבואת ירמיהו, שבו מוזכר קול בכייה של רחל על הבנים ברמה, אפשר להבין לאור זיהוי אתר זה. רחל הקבורה בבנימין לר-גלי שלוחת ההר היורדת מרמה (בסביבות הכפר א-רם) מבכה על בניה שעוברים דרכה בדרךם לגלות לארצות הצפון **כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָכָה נִשְׁמַע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנּוּ. כֹּה אָמַר ה' מִנְיֵי קוֹלָךְ מִבְּכִי וְעֵינַיִךְ מִדְמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתְךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב. וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם** (ירמיהו לא, יד-טז).

וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקְבֶּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם. וַיָּצַב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קֵד בְּרָתָה הוּא מִצְבַּת קְבֻרַת רָחֵל עַד הַיּוֹם (בראשית לה, יט-כ). המקום המ-זוהה כיום כקבר רחל נמצא סמוך לעיר בית לחם בנחלת שבט יהודה; לזיהוי זה קיימות עדויות היסטוריות כבר מהמאה ה-4 לספירה. קיבוץ רמת רחל הנמצא בסמוך קיבל את שמו מקרבתו לאתר זה. ואולם הפ-סוק מדברי שמואל לשאול לקראת המלכתו ובו מוזכר מיקום קבר רחל מעלה שאלות על אודות מיקום קבר רחל. **בְּלִכְתָּךְ הַיּוֹם מַעֲפְדֵי וּמִצְאֹתָ שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם קְבֻרַת רָחֵל בְּגְבוּל בְּנֵימִן בְּצִלְצַח** (שמואל א', ב).

פרשנים רבים ניסו ליישב את הסתירה בין הפסוקים ולענות על השא-לה האם נקברה רחל בנחלת יהודה או בבנימין. אפשרות קדומה לפי-רוש מופיעה בדבר חז"ל **הֵיכָן מְצִינוּ שְׁנוֹקְבֵרָה רָחֵל בְּגְבוּל בְּנֵימִן בְּצִלְצַח וְהֵלֵא לֹא נִקְבְּרָה אֲלֵא בְּבֵית לָחֶם חֲלֻקוֹ שֶׁל יְהוּדָה... אֲלֵא אָמַר לוֹ עֲכָשָׁיו שְׂאֵנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ הֵנָּם עַל קְבוּרַת רָחֵל. אַתָּה הוֹלֵךְ וְהָן בְּאֵין וּמוֹצֵא אֶתָּה אוֹתָן בְּגְבוּל בְּנֵימִן בְּצִלְצַח** (תוספתא סוטה יא, ג). כלומר, על פי התוס-פתא, בזמן ששמואל דיבר עם שאול במקום מגוריו ברמה בבנימין, היו האנשים שעתיד לפגוש בקבר רחל אולם עד שיפגוש אותם ילכו ויגיעו לגבול בנימין בצלצח.

פרשנות ייחודית לסתירה בין הפסוקים מביא נגה הראובני: **במשך זמן רב הטרידתי בעיה זו בהיותי מסייר לעתים קרובות בארץ בנימין. האומי-נם אין לפתרה? ובאחד מסיורי אלה, בהיותי צועד כחום היום באחד הש-בילים אשר בארץ בנימין, עלה בלבי רעיון: אולי יתכן ש"אפרתה היא בית לחם" אשר בבראשית איננה "בית לחם יהודה", כי אם מקום אחר בארץ בנימין? ואם נוכל למצאה כאן - הרי פתרנו חלק מן הבעיה. אותה שעה מהלך הייתי בשביל הנכנס ממערב לבתר הנקיקים היפה, אשר בו נובע המעיין הגדול המשקה עד היום את ירושלים, הלא הוא עין-פרה. ורטט עבר בי - האומנם לא נשמר לנו בשם זה שריד מאותה "אפרת" העתיקה? והרי זהו "פרת" של ירמיהו (נגה הראובני, אור חדש על ספר ירמיהו, ירושלים, 1965, עמ' 144).**

זיהוי זה של העיר פרה המוזכרת בין ערי בנימין בספר יהושע, ליד המ-עין בחירבת עין פארה, מקובל על רוב החוקרים. ברשימת העולים מבני ערי בנימין שמוזכרת בספר נחמיה מופיעה העיר בית לחם. הראובני

לעיון נוסף

- הראובני נגה, **אור חדש על ספר ירמיהו**, ירושלים, 1955, עמ' 142-150